

De kleine Geschiedenis van Maastricht

voor
dummies[®]

Emile Ramakers

BBNC
uitgevers

Amersfoort, 2016

Inhoud

Inleiding	7
Hoofdstuk 1: Voor de Romeinen	11
Hoofdstuk 2: De Romeinen, de weg en de brug (0-400)	17
Hoofdstuk 3: Merovingen en Karolingen (400-1000)	27
Hoofdstuk 4: De middeleeuwse stad (1000-1579)	41
Hoofdstuk 5: De militaire stad (1579-1795)	65
Hoofdstuk 6: Fransen, Nederlanders en de vroege industrie (1795-1870)	85
Hoofdstuk 7: Industriestad en Eerste Wereldoorlog (1870-1920)	107
Hoofdstuk 8: Eindelijk stadsuitbreiding (1920-1975)	121
Hoofdstuk 9: Van industrie naar universiteit (1975-nu)	139
Hoofdstuk 10: Tien personen die de stad maakten	149
Index	159

Inleiding

Een kwart miljoen jaar prehistorie en dan nog eens tweeduizend jaar rijk gevulde geschiedenis behandelen binnen het bestek van een kleine *Voor Dummies* is een kwestie van weglaten. Stadsgeschiedenissen van plaatsen met een korter verleden tellen al gauw enkele duizenden pagina's. Alle keuzes in de beschrijving van Maastricht zijn arbitrair maar doordacht. Ik heb geprobeerd het verhaal evenwichtig te maken, maar het gaat om mijn keuzes.

De eerste beschrijving van de stad stamt uit het einde van de vijftiende eeuw, toen de kanunnik Mattheus Herbenus beschreef wat er in die eeuw in zijn stad gebouwd was. Op een gegeven moment kwamen er kronieken, meestal voor particulier gebruik, die de hele geschiedenis probeerden te vertellen. Zij worden later uitgegeven. Begin negentiende eeuw vinden we historische artikelen in de jaarboeken van de 'Société des Amis des Sciences, Lettres et Arts', en in het midden van die eeuw komen stadsgidsen met een korte stadsgeschiedenis.

Een vroege poging tot synthese levert J. Russel in 1883–84, daarna volgen M. Schoonbrood en J.S. Grossier in 1924–28. Bouwkundig van groot belang is de monumentenbeschrijving van de stad, die vanaf 1926 verschijnt. Essentieel is de korte inleiding die Huub Wouters schrijft voor het boek over de renovatie van het Stokstraatgebied: *Stad aan heerbaan en rivier* (1983). Pierre Ubachs schrijft, met Ingrid Evers, *Tweeduizend jaar Maastricht*, met verschillende herdrukken, die steeds dikker worden.

Naast die syntheses zijn er eindeloos veel detailstudies. Die beginnen met rechtshistorische studies, te beginnen bij *Bijdragen tot de kennis van den regeeringsvorm van Maastricht en zijn ressort* van L.J. Suringar (1873). L. Morreau beschrijft in zijn *Bolwerk der Nederlanden* de ontwikkeling van de vestingwerken van Maastricht (1979). T. Panhuysen e.a. geven in 1984 een overzicht van recent archeologisch onderzoek. De laatste jaren gaan de ontwikkelingen vrij snel. Ook archeologisch onderzoek uit de omgeving van het oude centrum levert steeds meer inzichten op over de verschillende perioden van de stadsgeschiedenis. Het wachten is op een grote synthese, en die zal zeker weer snel verouderd zijn, omdat het onderzoek steeds doorgaat.

Het beeld van historisch Maastricht is op meerdere punten in beweging:

- » de Romeinse geschiedenis, zowel binnen als buiten het *castellum*;
- » de vroegmiddeleeuwse geschiedenis, die inmiddels gepromoot wordt als de Gouden Eeuwen van Maastricht;
- » het proces van industrialisatie, waarin Regout langzaam zijn dominante positie verliest;
- » de recente ontwikkeling tot diensten- en studiestad, sterk gestimuleerd door de komst van de Universiteit.

Los van dat alles: de stad zelf is een geschiedenisboek, met zijn stedelijke structuur, zijn vele monumenten en musea. Kijk dan vooral ook naar boven, waar nog veel oude details te zien zijn boven de (relatief) moderne winkelgevels.

Veel informatie is te vinden op de site www.zichtopmaastricht.nl, een 'culturele biografie', een soort digitaal museum en discussieplatform over de geschiedenis van de stad.

Pictogrammen

Om de inhoud van de tekst te markeren zijn pictogrammen gebruikt. De volgende pictogrammen zijn in de tekst te vinden:

BELANGRIJK

Dit pictogram geeft aan dat er in de tekst een belangrijke ontwikkeling wordt beschreven.

TECHNISCHE
INFO

Dit pictogram vestigt de aandacht op een korte en heldere uitleg van gebeurtenissen en processen. Interessant, maar lig er niet wakker van als je iets vergeet.

CITAAT

Dit pictogram markeert een citaat van een inwoner of bezoeker van Maastricht.

Hoofdstuk 1

Voor de Romeinen

De eerste bewoning van Maastricht dateert van rond 250.000 v.Chr. Daarna komen we op verschillende plaatsen sporen van mensen tegen. Of dat allemaal betrekking had op min of meer permanente bewoning is niet duidelijk.

De ligging

Maastricht ligt aan de Maas, dat is een open deur. De stad ligt ook aan de Jeker, en die is belangrijk. De Sint-Pietersberg, tussen beide rivieren in, dwingt de Jeker in zijn loop. De Jeker mondt in de Maas uit met een brede delta, die het gebied ten zuiden van het huidige stadscentrum eeuwenlang uiterst drassig maakte.

Aan beide zijden van de rivier liggen hoger gelegen gebieden. De stijging is niet geleidelijk, maar gaat met sprongen die terrassen vormen.

Kleine hoogteverschillen in het huidige centrum bepalen de ontwikkeling van de bebouwing. Hoog water van de Maas is tot daar aan toe, maar droge voeten zijn beter. Loop maar eens over het Onze-Lieve-Vrouweplein, dan zie je meteen waarom de Romeinen daar gingen wonen.

Belvédère

De kleigroeve Belvédère ten noordwesten van de stad, bij Oud-Caberg, levert de oudste gegevens over bewoning in deze regio op.

De eerste sporen van menselijke activiteit dateren van rond 250.000 jaar voor het begin van onze jaartelling. Het betrof een kamp van jagers, maar het is niet duidelijk of er sprake was van permanente bewoning. Zij joegen onder meer op steppeneushoorns, wilde zwijnen, moerasschildpadden, herten en zelfs bosolifanten.

Deze jagers lieten vooral vuurstenen werktuigen en botresten achter, menselijke botten zijn niet teruggevonden. Opzienbarend was de vondst van een mes waarop gebruikssporen aangetroffen zijn. Met dat mes was een wolharige neushoorn geslacht. Enkele botten van het dier werden ook gevonden. Hoe lang de activiteiten van deze groep jagers voortduurden is niet duidelijk.

Rond 80.000 v.Chr. is er opnieuw sprake van activiteit in het Belvédère-gebied. Ook nu zijn continuïteit en duur onbekend. Het klimaat was veel kouder geworden: er is sprake van een kleine ijstijd. Het landschap zag er uit als een koude steppe.

Opnieuw bestaan de sporen uit botresten van dieren waarop gejaagd werd: mammoet, wolharige neushoorn, paarden en rendieren. Die laatste soorten leverden niet alleen vlees, maar hun huid werd gebruikt voor kleding en tentenbouw.

EEN NIEUWE BRON VAN KENNIS: DE MAASWERKEN

De overstromingen van de Maas in 1993 en 1995 leidden tot een programma van Maaswerken. De Maasbedding werd onder handen genomen, nieuwe dijken werden aangelegd, het rivierbed verbreed, geulen gegraven en terreinen onderzocht.

Archeologisch gezien leverde dit veel materiaal op. Gecombineerd met de resultaten van andere opgravingen krijgen we wel veel gegevens, maar nog geen samenhangend beeld.

Bronsgieters in Berg en Terblijt

Aan de oostzijde van de Maas waren tegen 850 v.Chr. enkele bronsgieters actief in Berg en Terblijt. Daar is een handelsvoorraad van een bronssmid aangetroffen. Waarom die in de grond begraven is, is niet duidelijk.

Losse vondsten

Op andere plaatsen buiten het Belvédère-gebied zijn sporen van bewoning gevonden. Op de Sint-Pietersberg waren rond 1350

v.Chr. boeren actief. Een vondst in Vroendaal leverde het graf op van een stamvorst die rond 800 v.Chr. begraven werd met zijn bronzen zwaard.

Ambyerveld

Ten noorden van Amby (Withuisveld) is een urnenveld met 89 graven gevonden uit de late bronstijd en de vroege ijzertijd. De bijbehorende bewoning is nog niet aangetroffen. De datering is gesteld op de elfde tot negende eeuw v.Chr. Dit past binnen een algemener regionaal beeld.

De opgraving levert veel informatie op over de begrafenisrituelen uit die tijd. Het betreft vooral crematies: de verbrande resten zijn deels in urnen geplaatst, deels in andere houders. Vergelijkbare grafvelden zijn onder meer gevonden bij Vroendaal en Rekem.

Sporen van ijzerproductie, te dateren rond 450 v.Chr., zijn aangetroffen in Randwyck. Kort tevoren was daar ook een pottenbakker actief: een oven met misbaksels laat zien dat het niet altijd goed ging. In de Serrehal van het Academisch Ziekenhuis Maastricht (Maastricht UCM+) zijn de resultaten te zien.

De Eburonen

In de laatste eeuw voor de komst van de Romeinen vestigden de Eburonen zich in deze streken. Zij waren een volksstam waarvan het grootste deel woonde tussen Maas en Rijn, mogelijk met een centrum in het huidige Tongeren.

In Maastricht zijn daar slechts enkele, maar wel belangrijke, sporen van gevonden. Het gaat daarbij om een straatje, een muntschat en een versterking.

Het straatje van Derlon

Dit straatje ligt op het terrein van Hotel Derlon, onder de eerste Romeinse bebouwing. Het bestaat uit een keienpaadje met een richting die verschilt van die van de latere bebouwing. Een gietvorm in de vorm van een hert of rund wijst op een voor-Romeinse datering.

Caesar en de Eburonen

Julius Caesar (100–44 v.Chr.) probeerde in de laatste vijftig jaren voor het begin van onze jaartelling het huidige Frankrijk en België te veroveren. Daarvan doet hij verslag in zijn *De Bello Gallico*. Hij beschrijft de strijd tegen de Eburonen, die geleid werden door Ambiorix, en spreekt onverbloemd over de uitroeiing van die stam. Historici en archeologen hebben steeds meer vragen bij het idee van de uitroeiing, maar een bloedbad was het zeker. De bevolking werd later aangevuld met Germanen van de overzijde van de Rijn. De naam van de stam veranderde in die van de Tungri.

TECHNISCHE
INFO

HET KAMP VAN CAESTERT

Ten zuiden van de stad, op de Sint-Pietersberg, bouwden de Eburonen of de Romeinen een versterkt kamp. De datering is nog steeds niet geheel duidelijk. Het kamp zou uit de eerste eeuw voor Christus kunnen stammen, maar die datering is niet precies genoeg om de verantwoordelijken voor de bouw aan te kunnen wijzen. Soms zijn de resten aangezien voor Atuatuca, een vesting van de Ebuuroonse leider Ambiorix in zijn strijd tegen Julius Caesar in 54 v.Chr.

De archeoloog Panhuysen dateert het geheel echter op basis van houtmonsters in 31 v.Chr., waarmee het een vroeg-Romeins kamp zou zijn.

Hoe lang het kamp gefunctioneerd heeft, is niet bekend. Omdat er amper archeologisch dateerbare vondsten aangetroffen zijn, lijkt een korte bestaansduur het meest logisch.

TECHNISCHE
INFO

DE MUNTSCCHAT VAN AMBY

Sinds 2008 is het kamp in verband gebracht met de vondst van de muntschat van Amby, de grootste Keltische muntschat in Nederland. De schat bestaat uit 39 gouden en 77 zilveren munten, te dateren voor 50 v.Chr.

De vondst geeft aan dat de regio behoorde tot de kerngebieden van de Eburonen, kort voordat Caesar korte metten met hen maakte.

Caesar beschrijft in zijn *De Bello Gallico* wel een kamp van de Eburonen, maar de teksten zijn te beknopt om de ligging ervan te kunnen vaststellen. Het zou op de Sint-Pietersberg gelegen kunnen hebben.